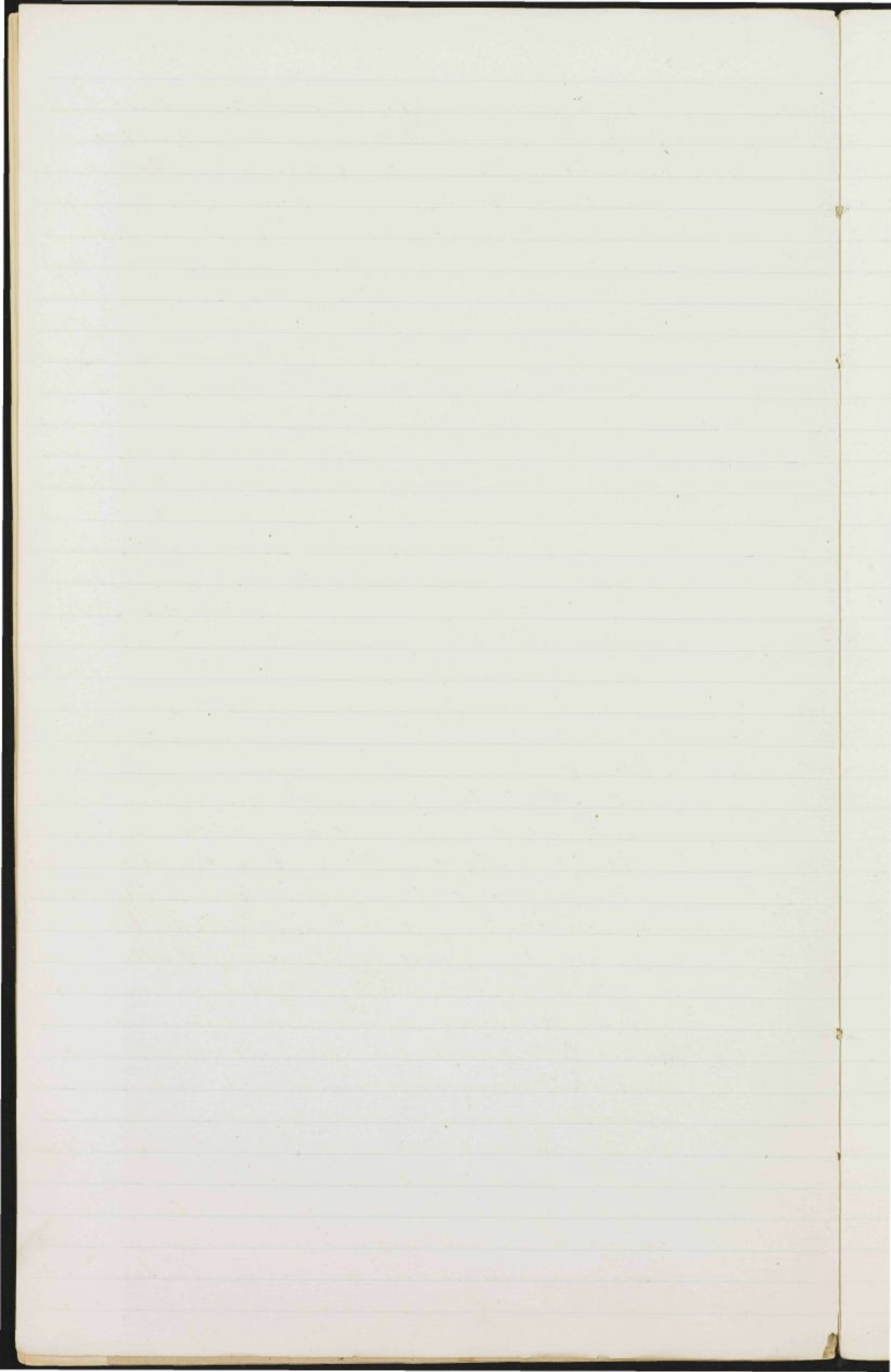

Wegen.

Wegen.

Straat-verlichting.

In het Handschrift, berustende in het Archief der Gemeente Soest, waarover in het artikel: Wateren, breedvoerig gesproken is, en bepaaldelijk in het laatste Opstel daarin voorkomende, dat gedagte, kend is 1569, en getiteld: „Dit zijn dye usantiën
„ ofte costumen ende gelegentheyden van den dorpe
„ van Soest, dye sy dageliks observeren zijnde, (obsere,
„ rende zijn), ende nu by den gerechte by gescript ge-
„ stelt, ende dat duer bereel ende seeckere misfire
„ van den hertoghe van Alra, et igitur: „ leest men:

„ 13. Item dye buyren van Soest hebben gans gheen
„ inkomsten van enyge goederen ofte landeren, dan
„ hebben alleen enen kaelen bijnck, daer ^{lijken} naare,
„ dye gansen dye kost kryghen mueghen.

„ 15. Noch heeft dat dorpe van Soest enen hoeghen
„ eynghe, daer sy huer koren bousende sijndt, over
„ welcken eynghe gaedt een heersreck, dyewelcke 32
„ roeten behoert breed ofte rijt te sijn, ende is ge-
„ naempt dye Barenreck.

„ 16. Noch hebben syluyden enen anderen reck,
„ ende is genaempt dye Doedtreck, ende behoort
„ breed te sijn seotien roeten.

„ 17. Noch hebben syluyden eenen gemenen roet,
„ reck, ende is genaempt dat Padde, ende behoort
„ rijt ofte breed toe sijn acht roeten, datwelcke
„ men oock rijt gheen wagens, karren ofte peerden
„ behoert te ryden, ofte den schout mach dye beboeten.

In dit stuk wordt, zooals men ziet, alleen gespro-
ken van de wegen in het eigenlijke dorp, maar stellig
waren er toen ook reeds veel meer; doch over deze vier,
in het besoonde deel der gemeente, werd eenig toe-
zicht gehouden, en naas de anderen, in de heide en de
wildernis, zag men niet om. Wy willen daarom ook
over deze vier het eerst spreken, beginnende met den
weg, die zeker de oudste van allen is, den weg over den
„ hoeghen eynghe, „ die 32 roeten breed behoort te sijn,
en „ dye Barenreck, „ dat is „ weg naaw Baarn, „ (niet
Baarweg), genoemd werd. Door heel ons vaderland vindt
men plaatsen die Engh, (ook wel eens Eng, Enge, Enck, of

Enk), genaamd worden, inzonderheid in de provincie Utrecht, en in Gooiland, zooals Blaricum, Driebergen, Hilversum, Linschoten, Montfoort, Kleuten, en Luylen, en overal wordt er eene grootere of kleinere verheffing van den bodem mede bedoeld. De weg over den Engk heet thans meestal de Molenveg, en is de voortzetting van den weg die van Amersfoort door de Hooge Biecht gaat; hij loopt over De Bunt, en door den Hollen Weg tegen den Engk op, langs het Engkenbergje, (10 M. boven A.P.), den Molen, Heenberg, (20 M. boven A.P.), en den Lazarusberg, (19 M. boven A.P.), maar verdeelt zich, even vóór dien heuvel, in twee takken, van welke de linkse afdaalt naar De Heenhuizen, en zoo komt in de richting van Utrecht; en de rechtse naar Soestdijk, en zoo in de richting van Naarden en Amsterdam. Deze weg over den Engk, een goed half uur gaans, is nog van het Vosveld, (Hamelenberg), af zandweg, maar van den Lazarusberg af tot Nieuwerhoek begrind.

Van iets lateren tijd, toen namelijk de wateren reeds wat minder vrij spel hadden over de lagere gronden, zal de weg zijn die in het 16de artikel genoemd wordt. Omdat deze langs den voet van den heuvel liep, en men alzoo meer vrij was van het optrekken tegen den Engk, zal dat zandspoor meer en meer in gebruik gekomen zijn bij hen, die niet juist voor hunnen arbeid op den Engk moesten wezen. Hij wordt in het gezegde artikel „dye Doedtsrech“ genoemd, natuurlijk omdat hij het meest geschikt was om meteen lijkstoet te rolgen, hetzij met wagens, hetzij te voet, en daarom dan ook bij begrafenisfen gewoonlyk gebruik werd. En deze weg is zeker voor alles de meest gebruikelijke geworden, nadat hij in 1817, als deel van straatweg van Amersfoort naar Naarden, bestraat was. Nabij de grensfcheiding tusschen Soest en Baarn loopt, dwars door dezen weg, het Oude Grachtje, thans door een hooi onder den straatweg door, zoodat men er bijna ongemerkt over heen loopt, maar wel eer gedeekt door eene brug, met een tolboom er op, die meermalen de gemoeiden der Soesteraren zeer heftig in beroering

Geo
boe.

brachten. Met betrekking tot dien tolboom kennen
 Groot Utr. Plac. wij eene „ Ordonnantie van de Heeren Gedeputeerden
 boek. II. 347, enz. „ van Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht, van
 „ den Tol van den Boom in Soestdijk, gearresteert den
 „ 8 July 1657, by Stvozzem. Heeren Staten gecorrigeert en
 „ geamplieert den 21 December 1692. —

„ De Staten van den Lande van Utrecht, renore,
 „ rende en amplierende der selver Lyste van den Tol
 „ van den boom, hier onder geroert, verstaande
 „ ordonneren, dat by eenen ygelycken (gelyk als voor
 „ desen, ende van outs) betaalt en ontfangen sal
 „ worden voor den Tol van den boom in Soestdijk, als volgt:
 „ Van een wagen 1 stuyr.
 „ Van elck mensch daar op sittende 8 pen.
 „ Van een chaise 2 stuyr.
 „ Van een paard sonder zaal 1 stuyr.
 „ Van een paard met een zaal 1 stuyr. 4 pen.
 „ Van een koey ofte os 8 pen.
 „ Van yder schaaap of vercken 4 pen.
 „ (vroeger volgde achter het laatste artyk. nog:
 „ Van een Stesfische Karre, of uytheemsche
 „ wagen of kales, voor yder paard dat er voor is 1 stuyr.)
 „ Ende soo ymand desen Tol quam te frauderen, direc-
 „ telyk of indirectelyk, sal verbeuren ses gulden, ende
 „ soo wie onwillig is deselve te betalen ter plaats daer,
 „ se geëyscht word, sal daar over voor de Heeren Ordi-
 „ naris Gedeputeerden van de Staten convenibel zyn, om
 „ aldaar de plano affgedaante worden, welke poene sal
 „ komen ten behoere van den geenen, die den aanbren-
 „ gen sal. Gedaaante Utrecht den 21 Decemb. 1692: was
 „ geparapheert P. Ruysch, rt. Onder stond: ter Ordon-
 „ nantie van de Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van
 „ Utrecht. Was geteeckent, P. Voet van Winsen.

Op deze „ Ordonnantie „ volgde later een „ Appoin-
 „ temint van de Welgem. Heeren Gedeputeerden, dienende
 „ tot interpretatie van de voorsz. Ordonnantie, den 6
 „ August. 1720.

„ Op de Requeste van Gysbartus Oudendoelen,
 „ Pachtcr van den Tol van den boom in Soestdijk, is ge-
 „ appointeert. de Gedeputeerden van de Staten 's Lands

„ van Utrecht, gehoord het rapport van de Heeren van
 „ Nellesteyn, ende andere Haer Ed. Mog. Gecommitteer-
 „ den, interpreterende de Lyste van den Tol van den
 „ boom in Soestdijk, verstaan:

„ Dat van yder paard, gespannen voor de wagens, die
 „ den boom komen te passeren, soo wel eene stuyver moet
 „ werden betaalt, als van losse paarden.

„ Dat van een kar moet betaalt worden eene stuyver,
 „ en van yder paard, daanvoor gespannen gelyke stuyver.

„ Dat onder de woorden van koe, ofte os, mede begre-
 „ pen zyn de stieren, reersen, ende pinckens.

„ Dat van yder kalf soo wel vier penningen moet werden
 „ betaalt, als van een schaap of verken.

„ Dat den Tol moet worden betaalt soo menigmaal de
 „ schuldigen den boom komen te passeren.

„ En dat, indien ymand, om den Tol te ontgaan,
 „ een anderen weg in Soestdijk quam te gebruiken, soo
 „ wel den Tol sal moeten betalen, alsof hy den boom
 „ effectieve hadde gepasseert.

„ Verdonnerende een yder, sulks aangaande, hem daar
 „ na te reguleren, op poene als by Haer Ed. Mog. Ordonnan-
 „ tie, ende dat de gebreekeleyken voor de onbetaalde
 „ Tol reelyk ende metter daad sullen worden aangehouden
 „ ende geëxecuteert, permitterende de den Suppliant om dese
 „ tot synen koste te doen drucken, ende tot een yders
 „ naricht te affigeren. Gedaan t'Utrecht den 6 Au-
 „ gusti 1720. Onder stond: ter Ordonnantie als boven.
 „ Ende was geteeckent. G. Voet van Winschen.

Soen, zoo als gezegd is, in 1617, de weg van Amersfoort
 tot Naarden bestraakt werd, niet door het Rijk, maar
 als eene onderneming van particulieren, kregen de
 ondernemers het recht van tol heffen, en kwam er
 een boom in de Biecht, nabij Hofslot, doch de boom op
 Soestdijk bleef evenwel bestaan; rijtuigen van Utrecht
 waren echter te Soestdijk tolvrij, in, naar ik meen wel
 eens gehoord te hebben, ook nog van enkele andere plaat-
 sen, wat recht geeft tot het vermoeden, dat ook toen nog
 in datzelfde voorrecht deelden alle gemeenten, die,
 volgens de Ordonnantie van 2 Juli 1602, en het Appoin-
 tement van 29 November 1603, vrij waren van het betalen van

re
kun
Nea
Loc

Woo
Nea
roc

telgeld op de Eembrug. Nadat ook deze straatweg op 1 Mei 1901 aan het Rijk was overgegaan, werden de tolhuizen verkocht, ook dat te Soestdijk, de plaats waar vroeger spontankelijk de commissarissen over die weg vergaderden, en hunne Archief-kasten hadden. De eigenaar van Fredenhof kocht dat perceel, brak het huis af, en trok den grond bij zijne plaats.

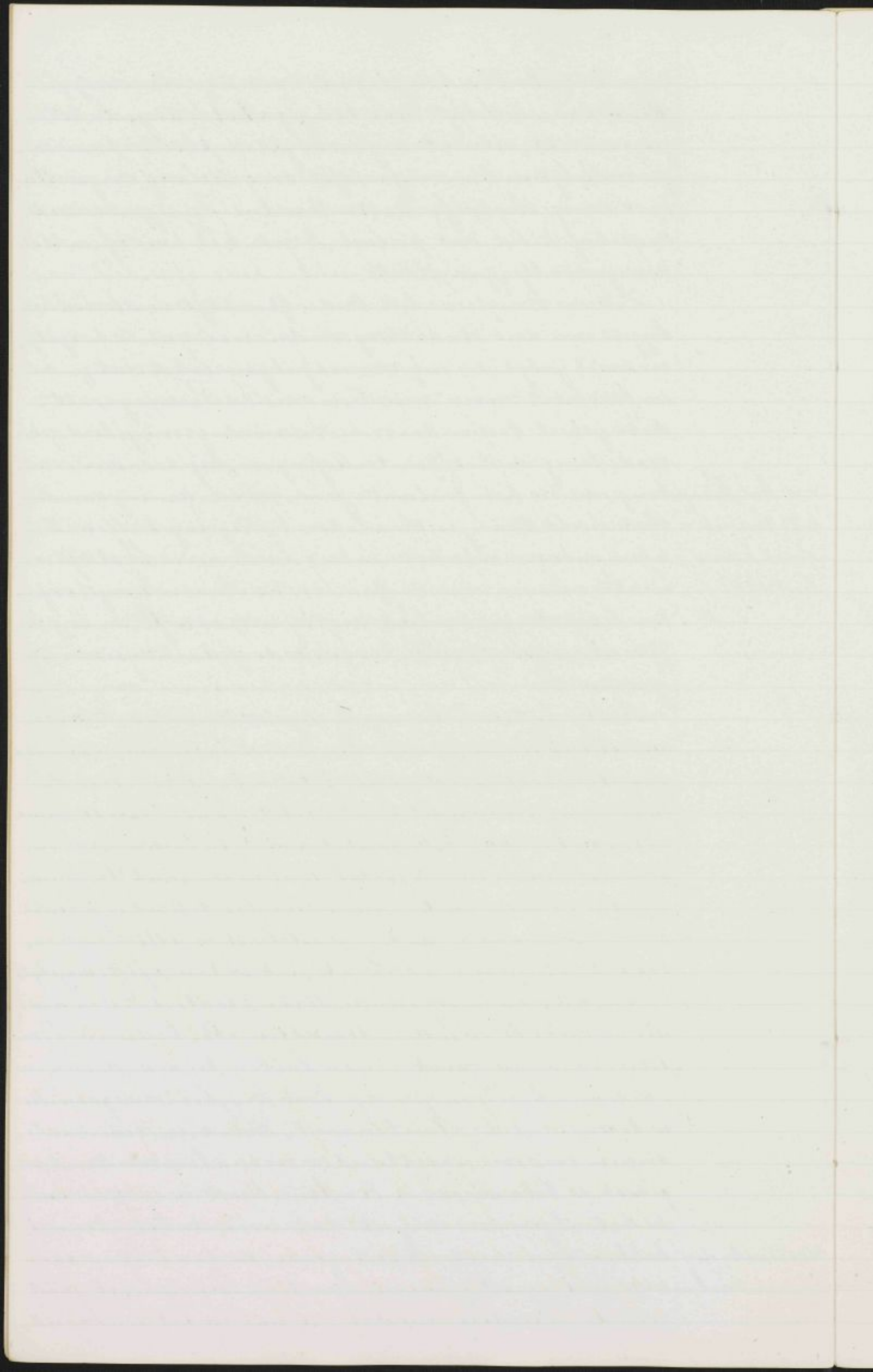
Dat de Brug over het lude Grachtje reeds vóór het leggen van den straatweg verdooren was, is hoogst waarschijnlijk; en nog waarschijnlijker is het dat ze er in 1033 niet meer was. Toen was de Praamgracht, daar geheel loopende over Baarnsch grondgebied, zeker reeds lang de hoofdwaterlozing, en lag daarover eene v.d. Aa, Aardrijksbrug, die in het genoemde jaar, voor rekening van den kund. Moordent. n. Prins van Oranje, den lateren Koning Willem II, Nederl., in roce als eigenaar van het Paleis en Domein Soestdijk, ver. Soestdijk. nieuw werd, en aan de Gemeente Baarn overgedragen. Een hardsteenen plaat met een opschrift, in één der zijmuren gemetseld, bewaart de gedachtenis van dat geschenk.

Laat mij nu hier nog byvoegen dat ook deze „doornig“ niet altijd waterrij was, maar dat men nu eveneens nog zijne toerlucht moest nemen tot den weg boven over den Ingh. Twee Predikanten, Dr J. G. H. ten Dall, van 16 Augustus 1009 tot 1017 Predikant te Lemmer - buitendijks, en Dr J. H. Bredée, van 1020 tot 1049 Predikant te Bunn. schoten, hebben beiden verhaald dat dit hun gebeurd is, bij gelegenheid dat zij door Soest moesten rijden, tot het verrullen van vacatuurbeurten, of iets dergelijks.

En nu komen wij, in de derde plaats, tot den weg, die in art. 13 van de „Usantiën ofte Costumen“, van 1569, genoemd wordt „enen kaalen bijnck, daer nauw, „welijken dye gansen dye kost kryghen muerghen“. Het is bekend dat de plaatsnaam „Brink“, in steden en dorpen van ons vaderland meer malen voorkomt; over geheel de Veluwe, en in Eemland, hoort men dien vaak. In het algemeen schijnt dat woord de beteekenis te hebben van rand, boord, zoom, en dan is die naam Nederl. Taal; in hier zeer gepast gekozen, want de Brink loopt juist over de scheiding van het weiland en het bouwland,

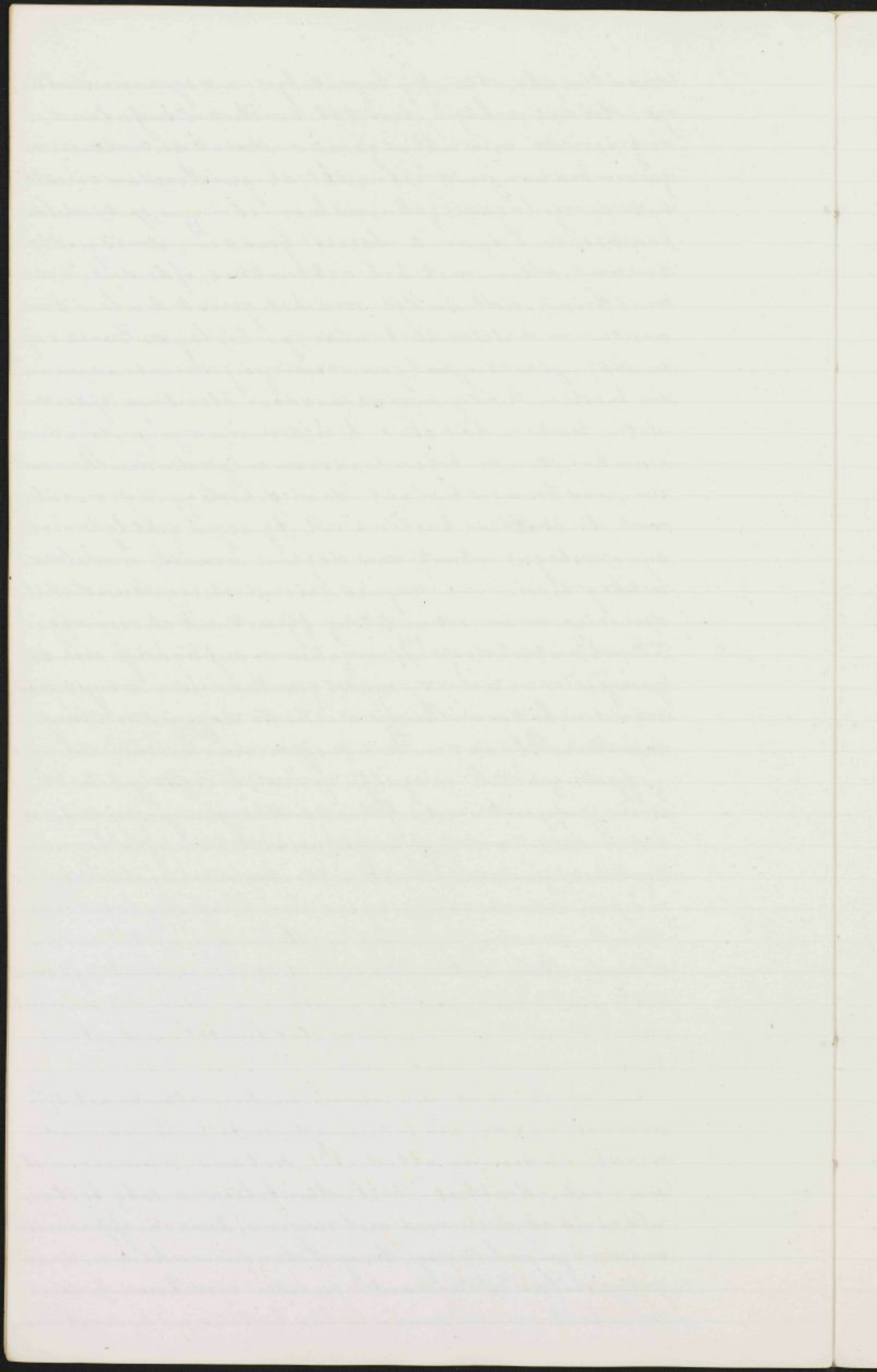
Brink
is speciaal
Saksisch

Moordent. der
Nederl. Taal; in
roce.

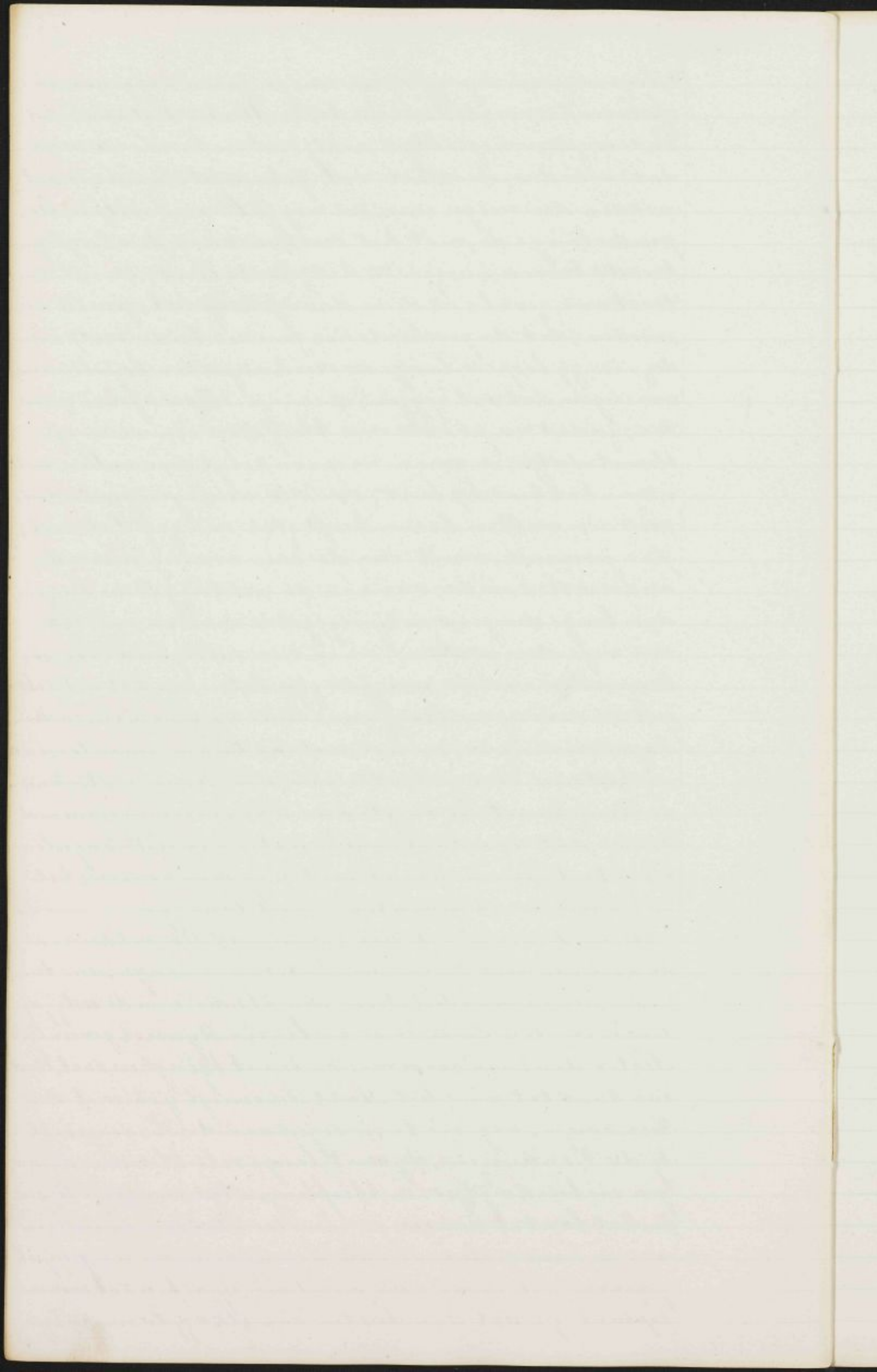
daar ten plaatse. Hij begint bij den weg naar de Klei-
ne Melm, en loopt door tot aan het Lange Eind,
ongeveer 20 minuten gaans. Nadat de wateren in
zoo ver bedrongen waren, dat de graslanden meesten-
tijds droog lagen, zal men begonnen zijn, op de scheiding
tusschen de hogere en lagere gronden, woningen te
bouwen, allen met het achterhuis, of de deel, naar
den Brink, natuurlijk voor het gemak der landbou-
wende en veetelende bevolking. Zoo lag de Brink nog
in 1647, geheel zoo als de verkiezing der menschen, en
der beesten, hem gemaakt hadden, hier twee of drie
Meters breeder dan daan; hier door eene gruyt, daan door
eene heg, van de belendende erven gescheiden; hier met
een paar boomen beplant, daan geheel zonder; overal
met bulten en kuilen, en, bij regenachtig weêr,
bijna onbegaanbaar van wege den modder; schilder-
achtig mooi, (een mijner vrienden, een kunstschilder,
die, riep er in verrukking bij uit: „net een wegin
een Brabantisch dorp.“), en zeker een paradijs voor de
ganzen van weleer, maar raak minder aangenaam
voor den lateren bewoner. In de dagen van Barge,
meester Pels is de Brink „genormaliseerd“, dat wil
zeggen, zooveel mogelijk op eene breedte gebracht,
door gruyten van de belendende erven gescheiden, in
het midden wat opgehoogd, en met twee rijen boomen
beplant, zoo dat er buiten die boomen, aan weerszijden,
een pad voor de voetgangers over bleef. Nog later is de
Brink, van den genoemden Melmweg af tot aan de
Nieuwe Steeg, met veldkeien, uit Amersfoort afkom-
stig, geplaveid, en van de Nieuwe Steeg tot aan het
Lange Eind begrind; vooral dat laatste gedeelte is
thans een zeer mooi eind.

En nu de vierde weg, namelijk die welke in het 17^{de}
artikel van de „isantiën ofte costumen“ genoemd
wordt, en die nog altijd het „Voetpad“, soms ook wel
eens het „Kerkpad“ heet. Men belooft in 1569 boete,
als men er over reed met wagens, karren, of paarden,
en even zoo is het nog. Voeger stonden er hier en daar
mitgeschilderde vierkante poorten over heen, op den
borenbalk vermeldende welke boete men bij overtreding

beliep, maar deze zijn voor eenige jaren weggenomen, ofschoon het verbod en de boete blyven bestaan. Dat Pad is zeker nog altijd acht roeten breed, een meer dan minder, en wordt veel gebruikt. Er was, in het midden der vorige eeuw, ook nog zulk een roetpad, loopende langs de, met het voorhuis naar den Enghe, keerde boerenhuizen in het Kort-Eind; en uit den toestand, zooals ik dien daar gekend heb, zou ik vermoeden, dat de geschiedenis van die beide roetpaden deze is: zij liepen langs de voorhuizen der landbouwers woningen, dat wil zeggen, op eenige ellen afstand daarvan, zoodat er plaats over bleef voor een moes- of bloemtuintje, en waren oorspronkelijk door wallen, met eiken-hakhout beplant, van die woningen gescheiden; voor die wallen heen, heeft zich van zelf dat roetpad gevormd, want van de eene woning naar de andere te komen, was aan de achterzijde der huizen, d.i. langs den grooten rijweg, zeker raak onmogelijk, van wege den modder, en andere ruiligheid. Die eikenwallen aan de voorzijde zijn later, om het uitzicht uit de woningen, langzamerhand weggenomen en door hagenverrangen, en het roetpad kwam onder toezicht en bestuur. Het gedeelte van den Rouwen Hoek naar de Kerkebuurt is omstreeks 1860 geheel opgeruimd, maar dat van de Kerkebuurt naar het Lange-Eind bleef bestaan, en wordt met zorg onderhouden; het zal ongereve 20 minuten gaans lang zijn.

Een oude weg in het dorp is zeker ook die, welke aan de westzijde loopt langs den roet van den Enghe, dus tusschen den Enghe en het Deen, even als die aan de oostzijde tusschen den Enghe ende weilanden. Hij wordt gewoonlijk Achter den Enghe genoemd; hij begint bij Enghendaal, loopt van daar tot aan het Start, vereenigt zich met den Deenhuizen-weg, om te eindigen aan de Praamgracht bij de Deenhuizen. Hij voert langs vele kleinere woningen en boerdvijtjes, en bleef langentijd onverzorgd liggen. In het laatst der vorige eeuw is echter ook aan dezen weg de hand geslagen; aan meersijden werd een greppel gegraven, de rijweg werd met twee rijen beukeboomen beplant, zoo dat daarbuiten aan elke zijde een paadje

voor voetgangers overbleef; vele boomen tieren daar echter niet zoo goed als aan den Brink, van wege den leemachtigen grond.

Ook de Feenhuizenweg, zoo eren genoemd, is stellig zeer oud, zijnde de naaste weg van den Brink, en het Lange-lind, naar de Feenhuizen, d. i. naar den weg op Utrecht. Hij begint bij Nieuwenhoek, loopt langs het Hart, en werd, vooral in de laatste jaren, aan weerszijden met vele woningen bezet. In het midden van de vorige eeuw was het nog een zware zandweg, maar werd later, eerst gedeeltelijk, daarna geheel, begrind. Het is thans in de daad, van Soestdijk uit, een aardige rij- en wandelweg.

Van Soest naar Amersfoort is de oudste weg zeker die, welke loopt door de Hooge Biecht, de tegenwoordige straatweg, langs het verdwenen Rasteel Hamelenberg, (het Vosveld), en het verdwenen Klooster Mariënhof. Er is ook nog, vander Kerke buut uit, een andere weg daarheen, welke echter, vooral in oudetijden, bij hoog water, niet begaanbaar was; die weg van het begin tot het einde zandweg, heet nabij Soest de Zwarte weg; van den Krommer, eene bocht in dien weg, af, de Lage Biecht, en nog dicht bij Amersfoort, de oude Soester-weg.

Daarboven is er nog een eindeloos aantal wegen en paden, over den Engh, over het Hart, over de Bunt, naar het Feen en door het Feen, over Hees en over de Heide, die ik onvermeld laat; alleen over den weg naar Soesterberg moet ik nog spreken. Een wagenspoor daarheen over de heide, door de duinen, over de heuvels, is er zeker eeuwen lang geweest, doch werd toen bijna uitsluitend gebruikt door heide- en plaggenhalers, steenzifters, en schaapherders. De uitbreiding echter der bevolking te Soesterberg, de stichting van de openbare school, en van de Roomsche-Cathol. Kerk, aldaar, deed de behoefte aan betere verbinding met het daar levendig gevoelen. Wie het bedacht heeft, het Gemeente Bestuur of de Commissie van Weldadigheid, weet ik niet, maar in het najaar van 1845, het eerste jaar van de aardappelziekte, schonk L. M. Koning Willem II, eene zekere som gelds, om door weerkruisaffing te dienen ten

r. Ber
schägr
035.

nutte van het meer behoeftige deel der bevolking. Dat geld werd gebruikt tot het effenen van eene rechte en breede baan door de duinen, in de richting van Soesterberg. Wat tot stand kwam was, vergeleken bij vroeger wel mooi, doch, daar die weg grootendeels door zijn duinzand liep, laat het zich begrijpen dat hij spoedig was vol geraaid, en weldra weder nagenoeg even onbruikbaar was als voorheen. Daraan maakte het gemeente-bestuur een einde, door te besluiten tot het leggen van eenen straatweg van Soest naar Soesterberg, en te trachten, bij wijze van renteloze aanleenen, het geld daartoe te vinden. Dat gelukte, en in 1853 was deze straatweg voltooid; natuurlijk, met een tolboom erop. Men was echter alreede te zuinig geweest, want na weinige jaren bleek het dat het noodzakelijk was de bestrating op te breken, den weg te verbreed en raster te leggen, en den berg te verlagen, gelijk dan ook geschied is in 1888.

Behalve de tot nu toe besproken wegen in de kom der gemeente, zijn er nog andere in het zuid-westelijk gelegen heideveld, die wel over Soester grondgebied loopen, maar toch inderdaad meer geleend hebben, of nog dienen in het belang van Amersfoort en Utrecht.

De oudste van deze schijnt geweest te zijn, een zand-, v. Bommel, Be-, spoor, dat van Amersfoort af, door de Glasakkers, over schijf. v. Amerd. Hees achter het Huis ten Heide, voortliep naar De Bilt, en verder naar Utrecht, welk spoor thans nog, 035.

onder Soest, de Oude Utrechtsche weg genaamd wordt. Aan dien weg was eertijds, tusschen Soesterberg en Hees, eene herberg gelegen, genaamd „Het Huis ten Daalen“, die thans zoo spoorloos verdoren is, dat de plaats, waar zij stond, zelfs niet bij benadering is te bepalen. Die Oude Utrechtsche Weg is waarschijnlijk geheel in verval geraakt, ten gevolge van een Besluit der Staten van de Provincie, om aan te leggen eenen weg van Amersfoort naar Utrecht, regelrecht over den Amersfoortschen Berg heen, die zich zou aansluiten aan den weg van Utrecht naar Arnhem, ongeveer midden tusschen Leyst en De Bilt. Dat Besluit, in 1647 genomen, werd in 1652 uitgeroofd, en van dien tijd

gro
boe

af dag teekent waarschijnlijk het verval van 't Huis
 Ten Daalen. Onder Soest, liet men aan weerszijden
 van dien nieuwen weg rakkens open, om te beplanten
 met hout, of er huizen op te bouwen, waaraan be-
 langrijke voorrechten verbonden werden. Veel bevestigde
 echter naach het een, en het ander, schijnt er in den aan-
 rang niet bestaan te hebben, zooals blijkt uit de vol-
 groot Utr. Plac. gende „Ordre“: „De Staten van den Lande van Utrecht,
 boek. II. 310, 311. „doen te weten, dat wy, — goedgevonden hebben te las,
 „ten ende te ordonneren, als gelast ende geordon-
 „neert worden by desen, alle eygenars van de racken,
 „wederzijds gelegen aan den weg naar de Stad Amers-
 „foort, hare onbeplante ende defecte racken bin-
 „nen het aanstaande plantseizoen te herstellen
 „ende beplanten, ende dat op den voet, ende volgens
 „d'ordre by onsen Reglemente van den 12 Augusti
 „1652, diens aangaande gearresteert, ende waer op
 „aan de respectieve eygenars en besitters als doende
 „racken sijn uytgeset, en op die conditien als by haar
 „aangenomen, op poene, dat by gebreeke van dien, de
 „nalatige van hare racken sullen vervallen sijn,
 „ende deselve (onder genot van de vorige beneficien
 „en exemptien) aan andere wederom worden uytgege-
 „ven ende gelaten. Ende sullen die geenen, der welke
 „conform het voorsz. Reglement hare racken komen
 „te herstellen, genieten ende gaderen van alle
 „de vrydommen, avantages ende voordeelen daar
 „over gestelt, ende uytgelooft, voor den tyd van noch
 „vijf en twintig jaren, ingang te nemen met den 1^{en} Sep-
 „tember 1709. Ende sal dese de respectieve eygenars
 „worden geinsinueert, om haer daarna te kunnen
 „gedragen, mitsgaders alomme daar het behoort, geaffi-
 „geert, ten eynde niemant hiervan ignorantie praeten-
 „dere. Aldus gedaan ende gearresteert t'Utrecht, den
 „19 January 1708. Was geparapheert, A. van Rossum, rt.
 „Onder stond, ter Ordonnantie van myne voornoemde
 „Heeren de Staten. Ende was onderteekent, P. Toet van
 „Winszen. Stebbende op 't spatium gedrukt 't cachet
 „van Hooggemelte Heeren Staten, in rooden wasfche.”
 Naar ik meen wel eens gelezen of gehoord te hebben, is

deze weg, in de dagen van Lodewijk Napoleon, Koning van Holland, met klinkers bestraat, vooral met de bedoeling om genoemden Koning de reis naar Het Loo gemakkelijker te maken. Natuurlijk werd er, van den aanvang af op dien weg tol geheven, maar ten jare 1901 is die lastige verplichting afgeschaft.

Het verdient nog vermelding dat ook hier, even als op zoovele andere plaatsen in ons vaderland, wegen worden aangetroffen, door het volk met den naam van „Hesfen-weg“ aangeduid. De eene wordt wel niet in Soest met dien naam genoemd, maar is toch stellig niets anders dan het overblijfsel van eenen weg, die vroeger ook door Soest liep. Die Hesfen-weg, nu Hesfen-laan genoemd, behoort tot het Landgoed Tynenburg, en gaat, juist op ^{de} grensscheiding tusschen het Koninklijk Domein Soest, dijk en dat Landgoed, recht hoekig van de Raamgracht en den daarlangs loopenden straatweg uit, voort, in de richting van Hilversum. Deze weg, thans laan, is blijkbaar het verlengde van eenen weg die door Soest gelopen heeft, maar daar spoorloos is verdwenen.

Ook mees de Heer L. Ph. Moesveld, de eerste Onderwijzer te Soesterberg, mij in de heide aldaar eenen breeden rijweg aan, die daar „Hesfen-weg“ genoemd werd. Hij loopt, nagenoeg evenwijdig met den straatweg, tusschen dezen en het Kamp, in de richting van Amerisfont naar de Bilt-Leyst. Dit, en het vorige bericht, wijzen er op, dat de Hesfen-kar, een blauw geschilderd voertuig, meestal op twee wielen, zwaar beladen, met een wit linnen kleed overdekt, getrokken door een groot sterk paard, in een met veel koper en ramsnelende belLEN beslagen tuig, zooals ik er in mijne jeugd reuk gezien heb, eenmaal ook deze streken hebben doorkruist.

En nu nog een mededeeling uit den ouden tijd van ons dier en aard, welke niet dan zeer uit de verte met ons onderwerp in verband staat, maar een eigenaardig licht werpt op de Gemeente-huishouding van die dagen. Het is bekend, dat er reeds zeer vroeg een bestrating gelegd heeft op den weg van Utrecht naar de Bilt. Welnu, in het onderhoud van dien weg was ook Eemland, en derhalve ook Soest, betrokken. Een „Schouwbrief“ van de

Groot Utr. Plac. Staten 's Lands van Utrecht, „ op't onderhouden van de
boek. II, 306 - 308. „ Somerreegen, gelegen aan beyde syden van de Heen-
„ straat, tusphen de Stad Utrecht en de Bilt, „ gearres-
teerd 11 Augustus 1620, en met vermeerdering gerenoveerd
15 Augustus 1634; eene „ Ordonnantie „ van fedeputeerden
der Staten 's Lands van Utrecht, op hetzelfde onderwerp,
van 3 September 1670; en eene „ Nader Ordonnantie „ van
„ de welgamelte Heeren Gedeputeerden, „ van 9 Februari
1686, leeren ons,

„ dat die van Eemland dese regeu sullen hebben
„ te maken van de Gildpoort af, tot recht voor Melaten brugge.

„ Die van de Bilt van de Melaten brugge af, tot recht
„ voor de plaatse, daar Jan Larren huys te staan plag.

„ Doorn en Dorthuysen van de roorsz. plaatse af, tot
„ voor het uiterste van Jan Antonisje brugge toe.

„ Seyst en Diebergen van de roorsz. brugge af, tot het
„ eynde den dam van de meulen toe.

„ Amerongen van den roorsz. dam af, tot de poort
„ van het Vrouwe Klooster toe.

„ Leersum van de roorsz. poort af, tot 't eerste huys
„ van de Bilt toe.

Men ziet hier uit dat aan Eemland, misphien het grootste,
maar stellig het meest veraf gelegen deel was toegegeven,
nl. van de Gildpoort, d.i. van de tegenwoordige Gildbrug,
af, tot aan Melaten brugge, d.i. thans, tot aan het Fort,
toe, want da'ar heeft het „ Melaten-huis „ gestaan, dat
om het Fort is afgebroken.

Eindelijk valt er nog te spreken over regeu van anderen
aard dan zandregen, grindregen, en straatregen; de 19^{de}
eeuw is de eeuw der ijzeren regeu, en hier van kreeg ook Soest
zijn deel. In Maart 1860 noodigde de Heer P. Gallenkamp
Fels, Burgemeester van Soest, de Ingezetenen uit tot deelne-
ming aan eene geldleening, ten behoeve van den aanleg van een
nien Spoorweg van Utrecht naar Lovolle. Bij een Koninkl. Besluit
van 15 September 1862. N° 2, werden de eigendommen aange-
regeu, die, ten algemeenen nutte, zouden worden onteigend. De
Gemeente Soest, en de Administratie van den Straatweg van
Soest naar Soesterberg, stonden hare eigendommen, (heidegronden
en straatweg), samen groot 11 B. 62 R. schied. kosteloos af, en
op 16 juli 1863 werd de Nederl. Centraal-Spoorweg ingewijd, bij

welke gelegenheid Utrecht feestvierde, gelijk Amersfoort deed op 20 Augustus daaraanvolgende, toen deze lijn voor het publiek verkeer werd geopend. Een Station Soest-Soesterberg was geplaatst, aan de rechterzijde van den straatweg tusfchen het dorp en die buurt, ongeveer halven wege, even voorbij het Wittemansreentje en de duinen. Al spoedig na de opening van dezen Centraal-Spoorweg reed er een omni-, bus van Baarn, over Soest, naar het Station Soest-Soesterberg.

Dit veranderde echter na de opening van den Ooster-Spoorweg, op 10 juni 1874. Dat was eene lijn van Amsterdam naar Amersfoort, en deze liep niet over de heide, maar overlangs door al de graslanden tusfchen de Eem en den Brink, van de grens van Baarn, (in welk dorp een Station kwam), af, tot de grens van Amersfoort toe, ruim een uur gaanslang. Natuurlijk was de aanleg van die baan zeer kostbaar, voor, eerst met het oog op de onteigening van den grond, maar ook door de overwegen en hekken in al die weilanden; naast de beide wegen, naar de Grooten Melm en naar de kleine Melm, over den wachterswoningen gebouwd. Van dat oogen-, blik af waren de rollen omgekeerd; Baarn reed niet meer per omnibus naar Station Soest, van den Centraal-Spoorweg, maar Soest moest nu, in zijn eigen belang, naar Baarn, rijden, want het had veel meer verkeer met Amsterdam dan met Utrecht. De stalhouder G. van de Haar, wonende in de Kerkebuurt, begon daarom een tram-omnibus-dienst, op vaste uren van den dag, van zijn huis af naar Station Baarn, en terug. Burgemeester en Wethouders van Soest stelden, op 30 juni 1874, eene Instructie vast, voor den Besteller van goederen naar en van het Station Baarn. Toch was een groot deel der inwoners nog maar weinig ingewonen met den nieuwen toestand, want velen hunner vonden een uur gaans, en verder, van Station Baarn vermijden. Het was daarom dat zij, op 30 juni 1874, zich per Adres wendden tot den Minister van Binnenland-, sche Zaken, met het verzoek om eene halte te willen vestigen aan de Kleine Melm, wat zoo ongeveer de helft zou zijn van den afstand tusfchen Amersfoort en Baarn. Bij misfire van 11 juli 1874, N° 217, werd door dezen geantwoord, dat dit verzoek voor eerst niet voor inwilliging vatbaar was, doch dat, „wanneer het verkeer op den spoorweg zich

„zoodanig zal ontwikkeld hebben, dat buiten de doorgaan,
„de ook lokaal-treinen zijn in te leggen, het restigen
„eener halte te Soest wellicht in overweging zou kan,
„niet genomen worden.”

In eene Circulaire van... October 1890, deelden St.
Versloot, te De Bilt J.G. A. Batenburg, Arts, en J. M.
Sterens, beiden te Soest, mede, dat zij zich vereenigd
hadden tot eene Commissie, die trachten zou te komen
tot de stichting van een Paarden-tramlijn tusschen
Soestdijk, Soest, en Amersfoort, en verzochten dat men
Aandeelen van f5.- nemen zou, ten einde daarmede de
voorbereidende kosten te dekken. Dit ontwerp is niet
tot uitvoering gekomen; maar de eerste onder teeken-
aar, St. Versloot, kwam in het voorjaar van 1891 met
een nieuw plan, te weten, het aanleggen van een Paar-
den-tramlijn tusschen Soest en Baarn. Deze onder-
neming slaagde beter. Op 1 Juli 1895 is de dienst op den
Soester-Paarden-Framweg aangevangen. De lijn begint
nabij de Herenroode Kerk, loopt, meest over den berm
van den Straatweg door, naar Soestdijk, gaat daar, met
een eigen brug, over de Praamgracht, en reedert voorbij
het Paleis tot aan de „Oranje-boom”, en langs de Foren-
laan naar Baarn.

*De Herenroode
Kerk, de Herenglaan*

Op 27 Juni 1898 heeft de Centraal Spoorweg-Maat-
schappij, ook nog een lijntje geopend van Baarn, door
de weilanden naar den straatweg bij het Gemeente-
huis te Soest, waar eene halte is, om van daar, langs
den voet van den Engh, voort te gaan naar de Kerk-
buurt, waar ook eene halte is, en dan verder, altijd bui-
gende langs den Engh, over de Bunt en de heide te loo-
pen naar het Station van den Centraal Spoorweg, tegen
over de Paltz, van waar men dan verder langs de baan
van dezen Spoorweg, Utrecht bereiken kan. Deze mede-
dingen heeft toch, naar gebleken is, den Soester-Paarden-
Framweg niet onmogelijk gemaakt.

Bij het onderwerp „Wegen” dient ook van de straat-
verlichting gesproken te worden. Deze was in het mid-
den der 19de eeuw nog zeer eenvoudig, en wat er toen was
was stellig ook nog niet oud. In 1847 was Soest twee
lantarens rijk, olie lampjes in een vierkant glazen kastje,

Nieu
21

op eenen houten paal; van de soort die men toen, schiet-
send, wel eens „gloeiende spijkers” noemde. En zoo waren
er twee, beiden aan den straatweg; een in de „Kerke-
buurt”, tegen den muur van het kerkhof, vlak over
de Helmosteeg, een punt waar verschillende wegen sa-
men komen; en de andere, een half uur verder, op
den hoek van Nieuwreihoeck, en vlak tegenover den
Heerhuizerweg.

In het najaar van 1869 kwam daarin echter eene
belangrijke verbetering, waarvoor het Gemeente-bestuur,
in de Amersfoortsche Courant van 9 November 1869, een
prijsje kreeg. Er werden zestien lantarens geplaatst,
op ijzeren standaards, waarin petroleum-lampen wer-
den ontstoken. Natuurlijk kwamen toen ook de lanta-
ren-opstokers voor den dag, met den gebruikelijken
Nieuwjaars - wensch; op dien van Antonius van Wes-
sum, in het jaar 1871, was zelfs een prentje, een gezicht
van den Engh af, op de beide kerktorens van Soest, en
aldus is het gebleven tot 10 December 1903.

Soest trad Soest, wat de straat-verlichting betreft,
Nieuws v. d. Dag. geheel in den nieuwen tijd. De Gemeentelijke Electrische
21 Dec. 1903. Centrale werd op feestelijke wijze in gebruik genomen.
Daarbij waren tegenwoordig, de Leden van den Gemeen-
teraad, de Heer Ingenieur Nagtglas Versteeg, en de aan-
nemers; de meesten met hunne Dames. De Burgemees-
ter, Mr C. J. W. Loten van Doelen Grothe, hield een toe-
praak, en verklaarde het gebouw voor den openbaren
dienst gereed. Daartoe verzocht, haalde Mercurius Grothe
eene kruk over, en al de straatlantarens door de gan-
sche Gemeente, ten getale van 75, waren op hetzelfde
oogenblik ontstoken. Op het Gemeenter-huis was
daarna eene feestelijke bijeenkomst. De electrische in-
stallatie was gelerind door den Heer Wolff, te Maarsse-
de machines door den Louis Smulders, te Utrecht; en de
gebouwen door de Heeren Brager en Schademijk, te
Soest. In 1907 brandden in Soest reeds 75 electri-
sche lantarens.

